

A jelen dolgozat Arnold Toynbee, a jeles angol tudós utolsó könyvében szereplő magyar őstörténeti nézeteit vizsgálja, valamint összevetni törekszik a magyar őstörténettudományban uralkodó álláspontokkal.¹ A „Konstantinos Porphyrogenetos és világa” című Toynbee munka természetesen a maga egészében érdekes és fontos nemcsak a bizantinológiával foglalkozók, hanem a Kelet-Európa őstörténetét kutató tudósok számára is, hiszen a bizánci császár művei kapcsán szó esik a bolgárokról, kazárokról, besenyőkről és a magyar őstörténet néhány fontos problémájáról. Az angol tudós által használt szakirodalommal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy sajnálatos módon a magyar szakirodalmat (Moravcsik 1930-as cikkét kivéve) nem ismeri, ennél fogva annak új eredményeit sem hasznosíthatta kutatásaiban. Elsősorban angol nyelvű, illetve nyugaton kiadott cikkeket, könyveket használt fel a magyar őstörténeti résznél, a kelet-európai szakirodalmat mindössze egy román szerző képviseli.²

Először a magyarokra vonatkozó népnevekkel foglalkozik, ezek közül is az Ungri nevet említi elsőként. Az angol tudós véleménye az, hogy ézt a népnevet egyaránt lehet származtatni az onogur és a Hérodotosznál szereplő jürka népnevekből.³

A magyar történettudomány egyértelműen az onogurból való eredeztetés mellett áll, a vitás kérdés sokkal inkább az, hogy hol történt ez a névátvétel (Baskíriában, a Don mellett, vagy esetleg a Kárpát-medencében) és milyen viszony állt fenn a magyarság és az onogurok között. Az utóbbi kérdésben változatos képet mutat a magyar szakirodalom, a teljes vagy részleges identitás gondolata ugyanúgy fölmerül, mint az egykori onogur-bolgár birodalomban való részvétel.⁴

A magunk részéről a részleges azonosság koncepcióját fogadjuk el, amely szerint a magyar törzsszövetségben jelen lehettek onogur törzsek, törzstörődékek.

Toynbee elemzi a baskír népnév kapcsolatát is a magyarokkal. Elveti a baskír-magyar azonosítás koncepcióját és úgy véli, hogy „a középkori Baskíria magába foglalt egy magyarul beszélő és egy török nyelvű baskír népeiséget, amely utóbbi a terület nevét adta.”⁵ Idézi az arab források tanúbizonyságát, amely

¹ ARNOLD TOYNBEE: Constantine Porphyrogenitus and His World. London, 1973.

² TOYNBEE: i. m. 708—710.

³ TOYNBEE: i. m. 418—419.

⁴ NÉMETH GYULA: A honfoglaló magyarság kialakulása. Bp. 1930. 178—182.; BARTHA ANTAL: Társadalom és gazdaság a magyar őstörténetben, in: Magyar őstörténeti tanulmányok (szerk. BARTHA ANTAL, CZEGLÉDY KÁROLY, RÓNA-TAS ANDRÁS) Bp. 1977. 34—35.; LÁSZLÓ GYULA: Kovrat kagán fiainak történetéhez, uo. 225—230.; FODOR ISTVÁN: Verecke híres útján... (Magyar História). Gondolat, Bp. 1975. 179—188.; KRISTÓ GYULA: Levedi törzsszövetségtől Szent István államáig. Elvek és utak, Bp. 1980. 48—49., 58., 67—70.

⁵ TOYNBEE: i. m. 420.

szerint „A besenyők országa és a bolgárok közé tartozó 'sz.k.l-ek országa között van a magyarok határai közül az első határ.”⁶ Toynbee szerint e magyaroknak a szálláshelye az Urál déli részén lehetett, a baskiroktól keletre, azon a helyen, ahol Hérodotosz állítása szerint a jürkák tanyáztak. Úgy véli továbbá, hogy ezeket a magyarokat találta meg Magna Hungariában Julianus barát, mivel magyarul beszéltek, nem pedig törökül, ahogy a XI. századi Mahmud al-Kashgari szerint a baskírok beszéltek.⁷ Az angol tudós szerint a baskír népnév törökül jelentheti azt, hogy öt törzs (besgur), de arra is utalhat a bas szótag török jelentése, hogy „fej”.⁸ Semmi esetre sem azonosíthatók azonban a baskírok a magyarokkal, két szomszéd népről van szó Toynbee álláspontja szerint.

A magyar szakirodalomban a baskír-magyar azonosítás korántsem eldöntött kérdés. Németh Gyula szerint a „a mai török baskírok...nevüket az ott lakó magyarságtól, Baskíria régi lakóitól örökölték, kik beléjük olvadtak s...szinte nyom nélkül eltűntek.”⁹ Bartha Antal szerint „a régi baskírok eredetük és nyelvük szerint kipscak törökök”, akik a IX—X. század fordulója körüli időben érkeztek a Közép-Volga vidékére, vagy még későbbben, amikor a magyarok zöme nem tartózkodott ezen a tájon.¹⁰ Szerinte tehát a baskír-magyar azonosítás névtévesztésen alapul. Kristó Gyula szerint mind a Baskíriából nyugat felé vonuló Levediéket, mind pedig az ott maradt töredéket baskírnak nevezték az arab források, és ez az ág „etnikumát, nyelvét tekintve alapvetően magyar volt (nem elhanyagolható onogur-bolgár komponenssel).”¹¹

Véleményünk szerint az arab források baskírjai magyarokat jelölnek. Problémát jelent viszont az, hogy az alapvetően finnugor etnikumú népesség miért viselt török népvévet. Lehetséges, hogy talán török etnikumú szomszédai (pl. a volgai bolgárok) nevezték őket e néven.

Toynbee ezután a szávartü ászfalü népnévvel foglalkozik, amely egyedül Konsztantinosznál szerepel, a De Administrando Imperio 38. fejezetében. A császár azt állítja, hogy ez volt a türkök (magyarok) régi neve és jelenleg (948 és 952 közötti időre vonatkozik ez) is ez a Perzsia közelében élő, elszakadt magyar néptöredék neve.¹² Toynbee a népnévvel kapcsolatban elveti Marquart elképzelését, aki az ászfalüt az arab „asfal” (alsó) jelzőből magyarázta és úgy vélte, hogy így különböztették meg a perzsi néprészt a nyugat felé elvonuló néprésztől, a magyartól.¹³ Toynbee arra mutat rá, hogy hiányzik az arab határozott névelő (-al) és így nem lehet az ászfalü arab megkülönböztető jelző.¹⁴

Toynbee szerint az ászfalü szó nem jelzőként szerepel itt, hanem egy külön etnikumot jelöl. A szávartü ászfalü tehát két etnikum összekapcsolódásából született új nép az angol tudós koncepciója alapján. A szávartü népet kapcsolatba hozza a Saparda, Sparda neveken szereplő népekkel az időszámítás előtti Médiában, illetve Kisázsiaiában.¹⁵ Később Sevordi, illetve Sāwardiyah néven szerepelnek az arméniai

⁶ Az idézett forrásrészletet ld. GYÖRFFY GYÖRGY (szerk.): A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. 2., bővített kiadás Bp. 1975. 86.

⁷ TOYNBEE: i. m. 421.

⁸ Ld. előző jegyzet.

⁹ NÉMETH GYULA: i. m. 315.

¹⁰ BARTHA ANTAL: 4. jegyzetben i. m. 36.

¹¹ KRISTÓ GYULA: i. m. 137.

¹² Břborbanszületett Konstantin: A birodalom kormányzása. A görög szöveget kiadta és magyarra fordította MORAVCSIK GYULA. (továbbiakban: MORAVCSIK: DAI) Bp. 1950. 170—174.

¹³ J. MARQUART: Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Leipzig, 1903. 36—38.

¹⁴ TOYNBEE: i. m. 422.

¹⁵ TOYNBEE: i. m. 423.

és arab forrásokban 750 és 760 között.¹⁶ A másik népelemet, az ászfalüt Pliniusnál és Jordanesnél véli felfedezni Spalei, vagy Spalaei néven. Ez a nép a két forrás szerint a Don mellett élt.¹⁷ Toynbee felteszi azt a lehetőséget, hogy a Saparda (Sevordi) nép része és a Spaliak együtt harcoltak 750 körül az arabok ellen. Ezt a támadást a kazárok szervezték a dinasztiaaváltás zavaraival küszködő arab birodalom ellen. Az angol tudós konkluziója az, hogy a szávartü ászfalü nem lehet azonos a magyarokkal, mivel olyan korai időpontban szerepelnek, amikor a magyarok még nem kerülhettek ki a steppére. Úgy véli, hogy az elnevezés a magyarokra alkalmazott „türk” népnévvel együtt a bizánci udvar kombinációja és a magyarokat más népek Ungrinak nevezték.¹⁸

A magyar szakirodalomban Györffy György jutott Toynbeehez hasonló eredményre, amikor tagadta azt a lehetőséget, hogy „a magyarokat valaha is szavárdoknak nevezték”, és az elnevezés eredetét a szavárd történeti tudatban, az utólagos visszakövetkezésben kereste.¹⁹ A kutatók többsége azonban elfogadja azt a konsztantinoszi állítást, hogy a magyarok neve régen szávartü ászfalü volt.²⁰ A népnév magyarázata is eltér Toynbeetól, hiszen Németh Gyula óta a szávartü ászfalü általánosan elfogadott jelentése „rendíthetetlen szavárdok”.²¹ Czeglédy Károly szerint meg kell különböztetnünk a szávartü és a szávartü ászfalü elnevezéseket, amelyek közül az első kazár etnikumra, míg a második magyar népelegre utal. Nézete szerint a 854 körül újból felbukkanó sevordi adatok a forrásokban a besenyő vereség következtében délre vonuló magyar csoportot jeleznek, míg a korábbi évszázadok szávartüjait kazárok voltak.²²

A külföldi szakirodalomból meg kell említenünk Tuomo Pekkanen nevét, aki Toynbeehez hasonló nézeteket vall. Szerinte az ászfalü szó iráni népet jelez, akik eredeti urgoi (jelentése: ’erős, hatalmas’) nevéből származtatja Pekkanen a magyarokkal kapcsolatban használt ungri népet, elutasítva a hagyományos onogur magyarázatot. Úgy véli, hogy ez az iráni elem részt vett az avar birodalomban, majd annak bukása után egyesültek a finnugor protomagyarokkal.²³ Pekkanen merész nézeteit a magyar őstörténészek nem fogadták el.²⁴

Véleményünk szerint, ha nem is fogadhatjuk el Toynbee teóriáját a szávartü ászfalü két etnikumként való értelmezésére, fontosnak érezzük annak felvetését, hogy a népnév magyarázatánál ne elégedjünk meg a hagyományos interpretációval.

A IX. századi magyar eseménytörténet és az őshazák lokalizációja tekintetében is eltér Toynbee koncepciója a magyar szakirodalométól. Véleménye szerint a magyarok valószínűleg azonosak Kuvrát Batbaján nevű fiának népével, akik helyükön maradtak a kazár hódítás után. Tehát 680 és 817 (az előbbi a kazár hódítás dátuma,

¹⁶ Ld. előző jegyzetet.

¹⁷ Ld. előző jegyzetek.

¹⁸ TOYNBEE: i. m. 424—425. Következtetését MACARTNEY: *The Magyars in the Ninth Century*. Cambridge, 1930. 128—132. alapján tette meg.

¹⁹ GYÖRFFY GYÖRGY: *Legenda és valóság Árpád személye körül*. Kortárs 1977. 1. sz. 108.

²⁰ BARTHA ANTAL: *A IX—X. századi magyar társadalom*. Bp. 1968. 84., 97.; DIENES ISTVÁN: *A honfoglaló magyarok*. Hereditas. Bp. 1978. 9.; KRISTÓ GYULA: i. m. 44—45., 101—108.

²¹ NÉMETH GYULA: i. m. 36—37., 188—189., 203—204.; ld. még CZEGLÉDY KÁROLY: *A szavárdkérdés Thury József előtt és után*. Magyar Nyelv 1959. 373—385.

²² CZEGLÉDY KÁROLY: *Árpád és Kurszán (az Árpád-ház megalapításához)*. Pais Dezső tudományos emlékülés Zalaegerszegen. Szerk. SZATHMÁRY ISTVÁN—ÖRDÖG FERENC. *A Magyar Nyelv-tudományi Társaság Kiadványai* 140. sz. Bp. 1975. 52.

²³ TUOMO PEKKANEN: *On the Oldest Relationship between Hungarians and Sarmatians: From Spali to Asphali*. *Ural-Altische Jahrbücher* 1973. 60—64.

²⁴ SZÁDECZKY-KARDOSS SAMU: *A magyar őstörténet görög és latin forrásainak néhány problémájáról*. *Antik Tanulmányok* 1975. 148—150.

a másik a területet leíró Theophanés haláláé, aki nem szól magyarokról) között a magyarok a Kubán és a Don közötti területen lehettek.²⁵

A következő szakaszt Toynbee 829—96 között jelöli ki, amikor a magyarokat a kazárok áttelepítik a Don nyugati partjára, hogy védekezzenek a skandináv ruszok támadásaival szemben. Sarkel várának 833 körüli építtetése is ebbe a körbe tartozó tény az angol tudós véleménye szerint.²⁶ A magyarok jelenlétét bizonyítja még a Dontól nyugatra levő térségben a bolgár szövetségben végrehajtott támadás Bizánc ellen, illetve az a tény, hogy a rusz-varég követek 839-ben Konstantinápolyból kerülő úton tértek vissza a steppén dúló barbárok miatt.²⁷ A szállásterületek vonatkozásában Toynbee úgy véli, 829 és 896 között a magyarok fokozatosan kiterjesztették uralmukat a Don és a Duna közti területre, mint a kazárok katonai segédnépe. Feltételezi, hogy végig a IX. században katonai segédnép volt a magyar és nem veszi figyelembe az arab forrásoknak azt a passzusát, amely szerint „a kazárok régebben körülścncolták magukat a magyarok és az országukkal szomszédos más népek ellen.”²⁸ A magyarok levédiai hazáját Macartney alapján a Dnyeper és a Don közé helyezi, elfogadja azt a nézetét, hogy a Levedia szót a görög livádhia (mocsaras terület) szóból kell magyarázni.²⁹ A Konsztantinosznál szereplő Khingilusz folyót azonosítja a máshol előforduló Synghoul (ma Csinhul) folyóval, amely az Azovi-tengerbe torkollik és keresztül folyik a Lepedika nevű területen. Macartneyval ellentétben azonban nem azonosítja Levédiát Etelközzel és úgy véli, hogy a magyar szállásterület a Dontól a Szeretig terjedt, tehát Levédia csak egy része a törzsszövetség területének.³⁰ Elfogadja a Regino-féle 889-es dátumot Toynbee a besenyők első támadására vonatkozóan, amikor a törzsszövetség a Dnyeper és Szeret közti területre került, amelyet idekerülésük után neveztek el Etelköznek, ahol 896-ig laktak.³¹

A magyar szakirodalom Toynbeeval szemben egységesen azt az álláspontot vallja, hogy a kazárok Sarkelt a magyarok ellen építették fel, akik történetüknek ebben a szakaszában biztosan függetlenek voltak a kazár birodalomtól.³² A kazároktól való függés változó tartalmú volt és nem állt végig fenn a magyar őstörténések többségének véleménye szerint.³³ Levédia fekvése kérdésében sokféle álláspont van, amelyek közül az a nézet tekinthető dominánsnak, amely Levédiát a Don és Dnyeper közé helyezi. Etelközt ugyanez a koncepció a Dnyeper—Szeret vidékére lokalizálja.³⁴ Levédia területét néhány kutató (Czeglédy, Györffy) Levedi vezér szállásterületeként értelmezi a Dnyeper vidékén, míg Etelközt a Don és a Duna közötti törzsszövetségi szállásterületnek tekinti.³⁵ Legújabbban pedig a Levédia és Etelköz közti átfedésre (Dnyeper—Dnyeszter között) hívta fel a figyelmet Kristó Gyula.³⁶

Véleményünk szerint, és ebben osztjuk Toynbee nézetét, a magyar szállásterület a Don és a Duna közötti területet foglalta magában. Erről a két határfolyó-

²⁵ TOYNBEE: i. m. 455.

²⁶ TOYNBEE: i. m. 444—445., 454.

²⁷ TOYNBEE: i. m. 448., 452.

²⁸ Ld. GYÖRFFY: A magyarok elődeiről 88.

²⁹ TOYNBEE: i. m. 453.; MACARTNEY: i. m. 91—93.

³⁰ TOYNBEE: i. m. 453.

³¹ TOYNBEE: i. m. 467—468.

³² Ld. BARTHA ANTAL: a 20. jegyzetben i. m. 98—100.

³³ Ld. uo. 100—102.; KRISTÓ GYULA: i. m. 143—144.

³⁴ A Levédia- és Etelköz-elméletekre ld. BARTHA ANTAL előző jegyzetekben i. m. 116—118.;

KRISTÓ GYULA: i. m. 42—43., 117—118.

³⁵ GYÖRFFY GYÖRGY: a 19. jegyzetben i. m. 108—109.; CZEGLÉDY KÁROLY: a 22. jegyzetben i. m. 52., 54.

³⁶ KRISTÓ GYULA: i. m. 117—118.

ról szólnak az arab források, ezenkívül 950 körül a magyarokhoz hasonlóan nyolc törzsből álló besenyők is ezen a területen voltak.³⁷ Levédiát mi is Levedi törzse szállásterületének gondoljuk, és úgy véljük, hogy a területet a Khidmasz és Khingilusz által bezárt „itilköz”-ben kell keresni. A folyók azonosítására tett kísérletek közül legelfogadhatóbbnak Czeglédy Károlyét véljük, aki a Déli-Bug mellékfolyóinak tartja őket.³⁸ Szerintünk Levédia a Déli-Bug és a Dnyeper között lehetett, mivel kb. ez felel meg a szállásterület centrális részének. A besenyők első törzse, a kangar Erdim törzs is nagyjából ezen a területen lehetett 950 körül.³⁹ Etelközről az a véleményünk alakult ki, hogy általános elnevezés lévén, bármelyik folyóra vonatkozhat, ennél fogva pontos lokalizációja lehetetlen. Mind a nyolc magyar törzs „itilköz”-ben élt nomadizáló életmódja következtében, ezért mindegyik törzsnek mást jelentett Etelköz. A 40. fej. informátora így írja le (valószínűleg a törzsi) szállásterületét: „Azt a helyet pedig, amelyen a türkök korábban voltak, az ott keresztülmenő folyó nevével Etelnek és Küzünek nevezik, s mostanában a besenyők lakják.”⁴⁰ Az egy folyó (potamou) említése nem azt valószínűsíti, hogy a Dnyeper—Szeret vidék öt folyójára utalna az Etelköz kifejezés. Egy más helyen azt írja a császár, hogy a magyarok az „Etelküzi nevezetű helyekre (mentek), amely helyeken mostanában a besenyők népe lakik.”⁴¹ Etelközt tehát a Don és Duna közti nagy területen kell keresnünk; vagy egy folyó vidékén (ld. 40. fej.), vagy úgy értelmezzük a passzust, hogy a magyar törzsek mindegyike folyóközben élt (erre utalna a „helyek” kifejezés). Talán erre utal a császárnak az a megjegyzése a Dnyeper—Szeret vidékkel kapcsolatban (s ezt Turkiával kapcsolatban megismétli), hogy a helyet „az ott levő folyók neve szerint hívják”.⁴² Az általános megjelölés (itilköz) mellett konkrét folyóneveket használtak a törzsi területek megkülönböztetésére. A Dnyeper—Szeret területén — besenyő analógiával élve — négy magyar törzs élhetett.⁴³

Toynbee utolsóként azzal a problémával foglalkozik, hogy egy vagy két besenyő háborúról szól Konsztantinosz a 38. és 40. fejezetekben. A 37. fejezet besenyő forrás alapján egyértelműen csak egy háborúról emlékezik meg a besenyők és a türkök (magyarok) között, amelyet 896-ra datál Toynbee. Szerinte a 38. és 40. fejezetben két besenyő háború szerepel. Az első háborút Regino alapján 889-re datálja, amikor a kazárok és oguzok elűzték a besenyőket, akik viszont a magyarokat üzték el a Don és Dnyeper közti Levédiából. A második háború, amelyről a 40. fejezet szól, Toynbee szerint besenyő—bolgár szövetségében folyt az Etelközben lakó magyarok ellen 896-ban.⁴⁴ Datálási zavarok adódnak azonban koncepciója alapján, hiszen a 37. fej. kazár—oguz támadását 896-ra datálta, míg a 38. fej. magyarázatakor 889-re tette ugyanezt. Toynbee megkülönböztetése a két besenyő háborút illetően tehát nem elfogadható.

A magyar szakirodalomban általánosan elfogadott a két besenyő háború tétele, legfeljebb az első időpontja (750, 854, 889, 893) vitatott.⁴⁵ Györffy szerint az első támadás 893-ban lehetett, amikor a kazároktól és oguzoktól elűzött besenyők elfoglalták a Don—Dnyeper közti vidéket. Árpád megválasztása után néhány évvel

³⁷ Ld. GYÖRFFY GYÖRGY: A besenyők európai honfoglalásának kérdéséhez. *Történelmi Szemle* 1971. 281—288.

³⁸ CZEGLÉDY KÁROLY: a 22. jegyzetben i. m. 53.

³⁹ GYÖRFFY GYÖRGY: a 37. jegyzetben i. m. 286. ettől keletebbre helyezte.

⁴⁰ MORAVCSIK: DAI 176—177.

⁴¹ MORAVCSIK: DAI 172—173.

⁴² MORAVCSIK: DAI 174—175.

⁴³ Ld. GYÖRFFY GYÖRGY: a 37. jegyzetben i. m.

⁴⁴ TOYNBEE: i. m. 464—468.

⁴⁵ Ld. KRISTÓ GYULA: i. m. 98—100.; BARTHA ANTAL: a 20. jegyzetben i. m. 97.

(„meta...tinasz khronousz”) támadtak újból a besenyők, ami szerinte 895-re vonatkozik.⁴⁶ Kristó rámutatott arra, hogy a „néhány év múlva” frázis inkább bizonytalan nagyságú időtartamot jelöl. Szerinte az első háború 854-ben volt, amikor kangar besenyők támadtak a kazárokra, majd a Levedi vezette magyarokra. A 895-ös háborúban oguz és kazár szövetség üzte el a besenyőket, akik bolgár szövetségben a magyarokat üzték ki Etelközből.⁴⁷

Szerintünk — bár ez kétségtelenül merész feltevésnek tűnik — egy besenyő háború során (895-ben) ment végbe a magyarok kiűzése a Don és Duna közötti szállásterületükről.⁴⁸ Perdöntőnek tartjuk a 37. fej. híradását arról, hogy az oguz—kazár vereséget követően a besenyők „a ma birtokukban levő földre (mentek), és rábukkanván az ott lakó türkökre, háborúban legyőzték...és elűzték őket.”⁴⁹ Ez a rész ugyanúgy nem említi a bolgárokkal való szövetséget, mint ahogy a 38. és 40. fej. az oguzok támadását a besenyők ellen. Mindez nem zárhatja ki azt, hogy ugyanarról a háborúról szól mindhárom fejezet, más-más nézőpontból. Levedi törzse részt vehetett a 37. fej.-ben említett besenyők elleni háborúban, míg a 40. fej. informátorának törzse más hadjáratból tért vissza a feldúlt szállásterületre.

Toynbee magyar őstörténeti koncepciójáról összegzőképpen azt mondhatjuk, hogy bár lényeges pontokon eltér a magyar őstörténeti nézetektől, újat és jelentőset nem tudott mondani (leszámítva a szávtartú ászfalú teóriáját) e kérdésekben.

⁴⁶ GYÖRFFY GYÖRGY: a 35. jegyzetben i. m. 107—108.

⁴⁷ KRISTÓ GYULA: i. m. 98—100., 170—172., 183—192.

⁴⁸ HENRI GRÉGOIRE: Le nom et l'origine des Hongrois. Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 1937. 633.

⁴⁹ MORAVCSIK: DAI 166—167.

Sándor Tóth

REMARQUES SUR LA CONCEPTION DE PRÉHISTOIRE HONGROISE
DE A. TOYNBEE

Dans les thèses de A. Toynbee, l'auteur attache un grand poids à l'interprétation de „szavartü ászfalü” comme deux ethnies. A Toynbee surévalue le rôle des Khazars et des Russes, contre lesquels les Hongois étaient établis sur la rive d'Ouest du Don par les Khazars. Selon lui les Khazars ont autorisé l'expansion hongroise entre le Don et le Danube, dont la région orientale est localisée comme la Levédie, et le territoire d'entre les rives du Dniéper et du Szeret comme „Etelköz”. L'auteur interpose la Levédie entre le Dniéper et le Boug, et en même temps suppose que „Etelköz” est une notion générale, dans une telle mesure qu'il n'est pas possible de préciser. Selon A. Toynbee il y avait deux guerres péchenèques (en 889 et 896), par contre, l'auteur en suppose une (en 895).

Шандор Тот

ЗАМЕТКИ О КОНЦЕПЦИИ ТОЙНБИ К ВЕНГЕРСКОЙ ПРАИСТОРИИ

Автор работы в системе взглядов Тойнби считает особенно важным понимание „саварты асфалы” как два этнических характера. Тойнби переоценивает роль хазаров, а также русов, защищаясь от которых хазары поселили венгров на западном берегу Дона. Венгры — по мнению Тойнби — с одобрения хазаров продвигались вперед на территорию между Доном и Дунаем. Он на восточной части этой территории локализует Леведию, а на участке между Днепром и Серетом „Этелкёз” (Междуречье). Автор работы предполагает, что Леведия находилась между Бугом и Днепром, а „Этелкёз” — общее, и поэтому точнее даже не определяемое понятие. Тойнби полагает, что с печенегами было две войны (889, 896), автор же работы считает, что была лишь одна. (895)